

ERDIKO KAIERA

JEAN ECHENOZ

IDAZLEA

«Irakurtzearen, idaztearen eta ezer ez egitearen artean banatzen dut denbora»

Frantzia aldeko idazleen artean ezagunetarik, euskaraz ere ohiko bilakatzen ari zaigu Jean Echenoz (Orange, 1947). Gurera itzulia izan den laugarren liburua du 14, Gerla Handiaz ari dena, aurrekoak bezala Gerardo Markuletak euskaratu eta Meettok etxeak argitaratua.

| ARITZ GALARRAGA |
Argazkia: Oriol Clavera

HITZ GUTXIKO GIZASEMEA, oraindik gogoan dut lehen aldiz elkarrizketatu nuen eguna: *Ravel* eleberraren euskarazko bertsioa eman nahi, eta, “eskerrik asko, baina bidali didate Donostiatik aleren bat” erantzun zidan, siku. Handik aurrera irribarre gutxi, ia hitzak bezain. Halakoa du Echenozek literatura ere, Gerla Handiaz, 14ko Gerraz, Lehen Mundu Gerraz ari den 14 eleberria, adibidez: 110 orrialde eskas. Irribarreak agian

“Gerrari buruzko eleberri bat baino, gerra garatu bitartean gertatzen den eleberri bat egin nahi izan nuen”

gehixeago, guda oineko eszena honetan esaterako: “orquestra bere egitekoa betetzen ari zela, bala batek baritonoaren besoa zeharkatu zuen, eta tronbonista larriki zauriturik erori zen (...) taldea murriztu arren, musikariek jotzen jarraitu zuten okerreko notarik batere gabe”. Batzuek ez dute gehiegi maite izan, *ni fu ni fa, mutxoasmo* eta abarrekoak irakurri ahal izan ditugu. Beste batzuek maite izan dute gehixeago: “Hasi, irentsi eta bukatu. Eserialditxo batean. Ez da erraza hain urrian hain ugari esatea”. Dena delakoarekin, proba egin dezake irakurleak: gogoratu, 110 orrialde eskas baino ez dira. Elkarrizketa hau halaber, hitz kopuruari dagokionez, behintzat, ez da izan salbuespena. Hauexek dira atera dizkiogunak.

Asko idatzi eta argitaratu da Gerla Handiaz, luze gabe pasa den 2014an, gogoratu baita hasi zenetik ehun urte joan direla. Zuk zeuk ere hauxe diozu eleberrian: “Hori guztia hamaika aldiz deskribatu izan denez gero, beharbada ez du merezi berriro ere opera higuin garri eta kirastu honekin luzatzea”. Eta, hala ere, idatzi egin duzu nobela bat Gerla Handiaz. Zergatik?

Kasualitatez ia. Gerra horri buruzko familia dokumentuak aurkitu nituelako, eta paper horien irakurketaren ostean gaiari buruz gehiago dokumentatzeko irritsa izan nuelako. Hasiera batean, ez zen inondik inora proiektu literario bat, ez bazen jakin-minezko afera pertsonala. Iritsi zen momentu bat, ordea,

“Geure garaiko bitartekoekin landu nahi izan dut Gerla Handiaren gaia. Azken urte hauetan Frantziako hainbat autorek landu du gai bera eta erabilitako formak ez dira, noski, XX. mende hasierakoak”.

non hainbat egoera –erreal nahiz irudizkoak, edo gertaera errealetatik irudikatutakoak– eta hainbat eszena artikulatu ziren fikzio posible baten gisara.

Opera batekin konparatu izan duzu gerra, liburuan berean: “nahiz eta gerra, opera bezala, hotsandikoa, hanpatua, neurrigabea, luzamendu penagarriz betea izan; nahiz eta, operak bezala, zarata handia egiten duen, eta, askotan, luzarora, aspergarri samarra den”. Gerraz eleberrian egiten duzun erretratua, kontrara, ez ote den gehiago ganbera-musikarako obra baten antzekoa: apalagoa, lañoagoa, barnekoagoa, gerraren horrorea bera ez ote dagoen arras txikiagotua.

Inongo unetan ez dut izan, noski, Lehen Mundu Gerra bere horretan lantzeko intenziorik. Proiektu askozaz ere zabalagoa eskatuko luke asmo horrek. Gatazkan katigatutako lauzpabost gizon-emakumeren bizitzei heldu nahi izan nien, horien eguneroko existentziari, eta etorkizun posibleei. Nola esan: pixka bat gerrari buruzko eleberri bat egin baino, gerra garatu bitartean gertatzen den eleberri bat egin nahi izan nuen.

Eta gerraz ari garelarik, adibidez, edo bestelako afera labain-garrantzizkoek, zertarako gai da

literatura? Afera horiek azaltzen laguntzeko? Ulertzen saiatzeko?

Ez naizenez historialari, nire asmoa ez da ezeren gaineko esplikaziorik ematea. Ez eta ezer ulertzen saiatzea ere. Gerla Handiaz irakurri ditudan eleberri klasiko gehien-gehienak gatazkan parte hartu zuten jendeak idatziak dira, are beren garaiko hizkera batean idatziak. Geure garaiko bitartekoekin landu nahi izan dut gaia neronek. Ez naiz bakarra izan, bistan da. Azken urte hauetan, Frantziako autore garaikide ez gutxi hunkitu dituen gaia izan da 14ko Gerra, eta bakoitzak bere modura landu du, zeinak ez baitira noski XX. mende hasierakoak.

Oro har zure liburuetan, ezin zen bestela izan 14 honetan, dokumentazio lan eskerga nabari daiteke. Seinalatu dizkizute soldaduak motxilan daukanaren inbentarioa, edo jan ezinezkotzat izendatu ziren animalien zerrenda: azeria, belea, erbinudea eta satorra. Nolz prestatzen duzu eleberri baten idazketa? Kasu konkretu honetan, zeintzuk izan dira irakurketak?

Bada, aurreko erantzunean esan bezala, gai eta garai horretako eleberriak, batetik: Frantzia aldekoak batzuk (Roland Dorgeles, Henri Barbusse, Gabriel Chevallier eta abar), Alemania aldekoak beste batzuk (Erich Maria

Remarque, Ernst Junger eta abar). Baina baita lan historiko mordoxka bat ere, denbora hartako lekukotzak, gerra-kaierak. Era berean, kontsultatu nituen eskutitz asko, argazkiak, filmatutako irudiak.

Gerla Handiak zera ekarri zion Euskal Herriari: ez bakarrik drama sozial alimaleko bat, belaualdi baten galera –aipatzen da 6.000 hildako eragin zituela–, baizik eta Frantziaren irudi solidoago baten ezartzea ere bai, bere mugena, bere batasunarena, bere hizkuntzarena. Zer ekarri zion, ordea, Frantziaren osotasunari?

Lehen Mundu Gerrak presentzia oso bizia du frantziarron memorian. Sarri galdetzen diot neure buruari presentzia memorial hori ez ote den handiagoa Bigarren Mundu Gerrarena baino. Baina galdera ergela da inondik ere. Pentsa daiteke bi Mundu Gerrek gerra bat eta bakarra osatu zutela.

Zure eleberri *Ravel* euskaraz argitaratu zenean, 2007an, esan zenigun sentitzen zenuela “fikzio

hutsarekiko halako akidura bat (nahiz kontzienten naizen fikzioa ez dela inoiz purua)”, eta era berean “errealitatera bereriaz nobelarenak diren tresnekin begiratzuz hurbiltzeko asmoa”. Maurice Ravel, Emil Zatopek eta Nikola Teslari eskainitako “bizitza imajinarioen trilogia” bukaututa, fikzio hutsera itzuli zara berriz.

Egia da momentu batean, nire lanari dagokionez, fikzioagandik urruntzeko beharra izan nuela, bestelako forma batzuk bilatzeko beharra. Baina dagoeneko listo, iragana da garai hura.

Eta fikzio hutsetik orain, baina, dozenatik gora libururekin, nola aurre egin lan berri bakoitzari? Zein jarrerarekin, zein helbururekin?

Ikasten ez den langintza bat da idaztearena. Esperientziak ez du ezer irakasten, sobera ez errepikatzearen ardura izan ezik. Liburu berri bakoitzari ekitea zaila da halaber, intimidatzailea, batzuetan umiliagarria, lehen liburu baten idazketa bezain.

Esan izan da zure idazle lanak baduela artisautzatik. Dokumentazio aldia aipatu diguzu hemen, argazkiak, soinuak, paperak bilatzea. Inon irakurri dugu etxetik atera eta liburutegietara joan zalea zarela, jendearekin solasean aritzekoa, grabatzen diezula, gero dena transkribatzeko.

Dokumentazio aldia erabat da pasionagarria, beti. Arriskua da bere horretan objektu bat bilakatzea, bukaerarik gabekoa. Aurkitu behar da momentu bat, bitarteko bat muga ezartzeko, eta idaztearen lanari ekiteko.

Halaber, ez zara literatura aretoak gehiegi maite dituen horietakoa, ez telebista platoak, ez bereziki prentsa-agerkariak. Zeintzuk dira jarrera horren abantailak? Eta desabantailak?

Abantailak baino ez ditut ikusten. Hala ere, pixka bat esajeratu duzu: tarteka iristen zait telebistara joateko gonbidapenen bat. Eta tarteka joan egiten naiz.

Irakurketa beste gauza bat da, ordea. Ze garrantzia du irakurtzeak idazlearen lanbidean? Gustave Flaubertez gain, zeintzuk dira zure gaur egungo irakurketak?

Nire denbora banatzen dut irakurtzearen, idaztearen eta ezer ez egitearen artean. Orain eskuartean dudan liburuetako bat: Marcel Prousten biografia, Jean-Yves Tadie idatzia.

Zure azken liburua, *Caprice de la reine*, ez da orain artean iritsi gure artera. Zertan den azalduko diguzu?

Zazpi kontakizun aski laburrez osatutako bilduma bat da. Bakoitza, gutxiago-gehiago, leku bati, paisaia bati, hiri bati eskainia. ■